

ABSTRACT

Afrikaans Bible Translations: A vision of the future

In this article the author argues that there is a need for a new "official" translation of the Bible. He discusses modern trends in Bible translation. He also evaluates Afrikaans translations of the Bible on the basis of these modern trends, and highlights the short-comings in the present Afrikaans versions. The aim of this article is to make scholars aware of the areas where present translations of the Bible can be improved and also to stimulate a debate on these issues. It is very important for scholars to thoroughly consider all modern trends before start working on new translations of the Bible in Afrikaans. This will ensure that the end product is of high quality, and not outdated even before it is published.

1 INLEIDING

Die laaste "amptelike" Bybelvertaling in Afrikaans het nou reeds byna 2 dekades gelede verskyn. Dit word dringend nodig dat daar weer begin werk word aan 'n nuwe vertaling in Afrikaans. Vertalings soos *Die Lewende Bybel*, *Die Boodskap* en *Die Nuwe Testament vir Kinders* het baie gehelp om te voorsien in die behoefte wat lank reeds ontstaan het, naamlik om 'n lekkerlees Bybel in die hande van die moderne Afrikaanse leser te plaas. Maar aan die ander kant onderstreep die publisering van vertalings soos hierdie juis die behoefte aan 'n goeie, maar ietwat meer formele, Bybelvertaling. Die bedoeling is natuurlik glad nie om met hierdie voortrefflike nuwe dinamiese vertalings te kompeteer nie, maar veel eerder om dit aan te vul.

Maar voordat 'n mens so 'n vertaling aanpak, is dit nodig om eers 'n deeglike opname te maak van wat die huidige stand van navorsing in die vertaalkunde is. Voorts moet 'n mens die bestaande vertalings hieraan "meet", sodat mens jouself deeglik kan vergewis van wat die tekortkominge is. Daarmee sal mens verseker dat wanneer 'n nuwe Bybelvertaling in Afrikaans aangepak word, die eindprodukt van hoë gehalte is. So kan mens ook reg laat geskied aan die behoeftes en verwagtinge van ons moderne samelewing.

Die doel van hierdie artikel is derhalwe om op grond van die nuutste navorsing oor vertaalkunde 'n paar leemtes in ons bestaande Afrikaanse vertalings uit te lig. Die oogmerk is om daarmee te help om die

weg te baan vir die aanpak van 'n nuwe "amptelike" vertaling van die Bybel.

Daar is natuurlik heelwat tekste waar 'n mens heeltemal ander interpretasies kan voorstel, en wat dan ook tot 'n ander vertaling van die teks self sal lei (vgl. byv. Shae 1997; Newman 1996; Stander 1987). Hierdie artikel het egter glad nie ten doel om sulke spesifieke gevalle aan te spreek nie. Dit gaan hier veel eerder oor breër vertaalkundige beginsels, en die voor- en nadele daarvan, en 'n besinning oor die waarde daarvan om dit toe te pas, al dan nie.

2 INKLUSIEWE TAAL

Die gebruik van inklusiewe taal in die sekulêre wêreld is iets wat al hoe meer alledaags word ook in Afrikaans. Bybelvertalings kan dit nie meer ignoreer nie. In die Engelse mark verskyn daar al hoe meer vertalings wat dit baie duidelik stel dat hulle ook probeer om hieraan aandag te gee (sien byvoorbeeld die voorwoord van *Life Application Study Bible [New Living Translation]*, asook Ellingworth 1992). Tog bly dit 'n baie netelige kwessie. Om sensitiwiteit vir jou lesers aan die dag te lê, bly steeds 'n geldige beginsel (Bratcher 1995:439). Ongelukkig is dit so dat baie gelowiges dadelik heftig reageer wanneer hulle hoor dat 'n betrokke Bybelvertaling van "inklusiewe taal" gebruik maak. Dit is gewoonlik omdat sulke persone 'n baie skewe of negatiewe konsep van inklusiewe taal het, en dink dat dit slegs daaroor gaan dat God as "Vader-Moeder" aangespreek word. Die waarheid is egter dat mens veel kan leer uit die argumente wat voorstanders van die gebruik van inklusiewe taal aanvoer. Bowendien is daar reeds in byvoorbeeld *Die Boodskap* van hierdie insigte gebruik gemaak. Kom ons kyk na enkele voorbeelde soos dit voorkom in bestaande vertalings:

Romeine 12:10 lees in *Die Lewende Bybel* soos volg: "Julle moet mekaar hartlik liefhê soos broers". Maar die term "broers" sluit tog baie duidelik ook die vroue in. Daarom vertaal *Die Boodskap* dit hier soos volg: "Julle moet mekaar soos broers en susters liefhê." Ongelukkig het *Die Boodskap* nie deurgaans van inklusiewe taal gebruik gemaak nie. In Galasiërs 2:7 lees ons byvoorbeeld: "Dieselfde God wat Petrus as sy apostel aangestel het om onder mense te werk wat besny is, het my ook aangestel as sy apostel om onder mense te werk wat nie die teken van die besnydenis aan hulle liggaam het nie". Die betekenis is hier tog beslis nie dat Petrus net onder mans moet werk nie. Die frases "wat besny is" en "wat nie die teken van die besnydenis ... het nie" is teologies gelaai en eersgenoemde moet eerder met "Jode" vertaal word, terwyl laasgenoemde liefers met "heidene" vertaal moet word (of dalk "hulle wat nie onder die Joodse Wet gestaan het nie"). Die vertalers van *Die Boodskap* het egter wel die gedeelte direk voor Galasiërs 2:7 so

vertaal dat die gewone leser waarskynlik wel sal verstaan wat die teologiese betekenis van die term besnydenis hier is.

Maar waarom keur mens dit goed dat “broers” in Romeine 12:10 hierbo met “broers **en susters**” vertaal word, maar dat die woorde “God die Vader” nie as “God die Vader-**Moeder**” vertaal word nie? Immers, die woord “susters” is net soveel ‘n invoeging in die oorspronklike teks as wat “Moeder” dit is in laasgenoemde geval. Tog bly die groot verskil dat die oorspronklike outeur wel in eersgenoemde geval beide geslagte in gedagte gehad het, terwyl die outeur in laasgenoemde geval beslis nie aan God as “Moeder” sou dink nie. So ‘n konsep is teologies en kultuurhistories vreemd aan die Bybelse wêreld. Hieroor sê Harris (1997:207-217) heel tereg: “It is not ... the job of translators purposely to amend scripture in the light of their own theological position, no matter how convinced of it they may be”. Hy sê ook: “While I freely admit that it is impossible to be theologically neutral, there is a world of difference between at least making the attempt to be theologically neutral and, by contrast, trying to make the text say what the translator wants to say” (Harris 1997:212).

3 MENSE MET GEBREKE

Wanneer mens praat oor inklusiewe taal, gaan dit ook oor die soort taal wat ons gebruik wanneer ons oor mense met gebreke praat. Mense wat gebreke het, stel dit dikwels duidelik dat hulle dit as afbrekend ervaar wanneer mens bloot van byvoorbeeld “blindes” en “dowes” praat. Hulle verkies dat daar in die eerste plek na hulle verwys word as **mense**, en slegs daarna (indien dit regtig noodsaaklik is) ook na hulle **gebreke**. Dit is neerhalend om die gebrek op die voorgrond te plaas. Die term “blindes” moet dus eerder vertaal word as “mense wat blind is” en “dowes” as “mense wat doof is”.

Hierdie is ‘n saak waaraan geen enkele Afrikaanse Bybelvertaling nog aandag gegee het nie. Bestaande Afrikaanse vertalings is, wat dit betref, steeds op die trant van die ouer Engelse vertalings. So lees ons byvoorbeeld in die King James Version in Matteus 8:2 die volgende: “And, behold, there came a **leper** and worshipped him...” In hierdie geval word die persoon aan sy melaatsheid getipeer. Die nuwer Engelse vertalings, daarenteen, het reeds begin om hierdie soort verse te herfraseer. Die *Good News Bible*, byvoorbeeld, vertaal dit met “Then a **man suffering from a dreaded skin-disease** came to him...” Die *New Living Translation* vertaal hierdie vers as “Suddenly, a **man with leprosy** approached Jesus.”

Die Boodskap, daarenteen, vertaal Matteus 20:30 soos volg: “Hulle het by **twee blindes** verby gestap wat daar langs die pad gesit het.” Dit kon “sagter” vertaal geword het met “Hulle het by **twee mense wat blind was**, verby gestap.” Net so vertaal ook *Die Lewende Bybel* Mat-

teus 15:30 as: “Hulle het **verlamdes en kreupeles** gebring...” Ook dit kon eerder vertaal word met “Hulle het **mense wat verlam en kreupel** was, gebring...”

Nou verwant hieraan, is woorde soos “slawe” en “armes”. Weer behoort mens die “menswees” voorop te stel, en eerder te praat van “**mense wat arm is**” en “**mense wat tot slawe gemaak is.**” Hierdie voorstelle kan as beuselagtig en nietighede afgemaak word, maar dit is kwessies wat in die toekoms al hoe meer aandag en publisiteit gaan geniet. Groot besigheid is deesdae baie sensitief vir bogenoemde soort taalgebruik wanneer hulle byvoorbeeld personeelplanne en ander dokumente moet opstel. Die Kerk kan derhalwe nie bekostig om hierdie saak ligtelik op te neem en sodoende as nie eietys nie beleef word.

4 RASSISME

Harris (1997:215) verduidelik dat die Nuwe Testamentiese skrywers dikwels daarvan beskuldig word dat hulle anti-Joodse gedagtes en gevoelens uitgespreek het in hulle geskrifte. Mens sal lank daarvoor kan debatteer of ‘n mens die Nuwe Testament as “anti-Semities” kan bestempel al dan nie. Nogtans wys Harris daarop dat dit nie ontken kan word nie dat die Bybel wel dikwels gebruik is in anti-Joodse haatveldtogte. Voorbeelde kan aangehaal word van die tyd van die Middeleeue af (toe die Jode tydens hulle vervolging as “God-moordenaars” bestempel is) tot in die moderne era (soos byvoorbeeld Hitler wat ook graag van Bybelse materiaal gebruik gemaak het). Die feit is net dat daar etlike voorbeelde is waar die Bybelse gebruik van die woord “Jode” vir die moderne oor klink of dit gemik is teen die Jode as rasgroep. So lees ons byvoorbeeld in Johannes 7:1 “In Judea wou Hy dit nie doen nie, omdat **die Jode** daar Hom wou doodmaak” (*Nuwe Afrikaanse Vertaling*). Dit was natuurlik nie die Joodse ras as groep wat Jesus wou doodmaak nie, maar slegs ‘n sekere deel van die Joodse leiers. Mens moet onthou dat Jesus ook baie aanhangers onder Jode gehad het. Derhalwe vertaal die *Good News Bible* dit hier met “Jewish authorities”, terwyl die *New Living Translation* dit vertaal met “the Jewish leaders” en die *New Inclusive Translation of the New Testament and Psalms* met “the religious teachers”. Geen van die bestaande Afrikaanse vertalings reflekteer nog hierdie soort sensitiwiteit en sentiment nie.

Ook behoort die simboliese kleure “swart” en “wit” so gebruik word dat dit nie met velkleur geassosieer word nie.

5 DIE HERSTRUKTURERING VAN ‘N DISKOERS

Niemand sal ‘n probleem hê as mens ‘n sinnetjie soos “What is the time?” vertaal met “Hoe laat is dit?” nie. Elkeen begryp dat mens **betekenis** en nie **woorde** nie, moet vertaal. Dit bring ook mee dat mens dik-

wels verplig is om die volgorde van woorde te skuif ten einde reg te laat geskied aan die kenmerke van jou ontvangertaal. In bogenoemde voorbeeld is die werkwoord “is” in die brontaal in die tweede posisie, terwyl dit in die ontvangertaal na die derde posisie verskuif is. Dit is gedoen om reg te laat geskied aan die kenmerke van die ontvangertaal.

Maar wat nie altyd in gedagte gehou word nie, is dat die betekenis ook nie in sinne opgesluit lê nie, maar op veel hoër vlak, naamlik in diskoerseenhede. ‘n Diskoerseenhede is veel groter as ‘n frase of sin, en kan oor ‘n klomp sinne heen strek. Indien mens bereid is om woorde in ‘n sin rond te skuif ten einde die betekenis te behou, behoort mens ook bereid te wees om sinne, en selfs paragrawe, in ‘n groter diskoerseenhede rond te skuif ten einde die betekenis behoorlik oor te dra. In Lukas 10:33-34 (*Ou Afrikaanse Vertaling*) lees ons byvoorbeeld: “Maar ‘n sekere Samaritaan ... het na hom gegaan, sy wonde verbind en olie en wyn daarop gegooi.” Dit sou logies en kronologies meer korrek gewees het om dit so te vertaal dat dit blyk dat die olie en wyn op die wonde gegooi is **voordat** dit verbind is.

Ons lees in Lukas 5:25 ev dat Jesus ‘n tollenaar met die naam Levi by sy tohuis sien sit het, en toe vir hom gesê het om Hom te volg. In vers 28 (*Nuwe Afrikaanse Vertaling*) lees ons: “Hy het alles net so laat lê en opgestaan en Jesus gevolg.” Weer sou dit beter gewees het om die gebeure te herrangskik sodat dit die korrekte volgorde van gebeure weerspieël. Dit is presies wat die *New Revised Standard Version* met hierdie vers doen: “And he got up, left everything, and followed him.”

Omdat *Die Boodskap* nie versnommers het nie, kan sulke rekonstruksies nog makliker ingevoer word sonder dat die omruiling van paragrawe die leser sou hinder. Natuurlik was die hoofrede vir die weglating van versnommers in *Die Boodskap* bedoel om die leser aan te moedig om groter eenhede op ‘n slag te lees (*Die Boodskap* 1997:10). Tog is dit jammer dat die beginsel van die rekonstruksie van die diskoerseenhede nie in groter mate toegepas is nie. In die verhaal rakende die groot visvangs, lees ons in Johannes 21: “Toe Petrus dit hoor, pluk hy gou al sy klere aan. *Omdat hulle op die skuit gewerk het, het hy net die nodigste aangehad.* Toe spring hy in die meer” (my kursivering). Die gekursiveerde gedeelte kon met groot gemak vroeër in die verhaal ingevoeg word, en so die leesgang van gebeure vergemaklik. In Afrikaans is dit juis gebruikelik om agtergrondsgebeure reg aan die begin van die verhaal te gee.

Afrikaans en Grieks het elk sy eie verhaaltegnieke. In Afrikaans is dit byvoorbeeld gebruikelik om die ontknoping te reserveer vir heel op die einde. As mens ‘n moordverhaal lees, sal jy in spanning moet wag tot op die laaste bladsy of twee voor jy sal weet wie toe al die tyd die moordenaar was. In die antieke wêreld was dit heel algemeen om vóór die tyd reeds die afloop van die verhaal te ken en dit steeds baie te geniet. Elke

teaterganger wat byvoorbeeld Sophocles se *Oedipus Tyrannus* in die teater gaan kyk het, het die tradisie geken en was reg van die begin al terdeë bewus van die ware identiteit van Oedipus. Tog het hulle teater toe gegaan om die ontvouing daarvan te geniet.

Dit is baie interessant om te sien hoe verskillende tale narratiewe materiaal weergee. In Grieks was dit gebruiklik om dadelik met die verhaal self te begin, en dan tydens die verloop daarvan sekere agtergrondinligting, wat essensieel is vir die verstaan daarvan, in die narratief in te vleg. In Afrikaans sal ons eers in 'n paragraaf of twee al die karakters bekendstel, asook die agtergrond waarteen die verhaal afspeel. Daarna moet die gebeure sonder onderbreking aan die orde gestel word. Soos mens die grammatika van jou ontvangertaal in ag moet neem wanneer jy vertaal, moet jy ook die karakteristieke kenmerke van die betrokke taal se verhaalkuns in ag neem. Dit bring mee dat jy dikwels verplig sal wees om selfs paragrawe te skuif om by die verhaaltegnieke van jou ontvangertaal in te val.

In die eerste 10 verse van Johannes 4 (in *Die Boodskap*) is daar nie minder nie as 3 verse wat tussen hakies geplaas is omrede daar waarskynlik deur die vertalers gevoel is dat daardie inligting op daardie betrokke posisie die verhaalgang in Afrikaans versteur (sien hieronder - my vetdruk).

- *Jesus het geweet dat die Fariseërs gehoor het dat Hy gewild begin raak het en dat Hy meer mense doop as Johannes. Daarom is Hy weer van Judea af terug Galilea toe. (Eintlik het Jesus nie self gedoop nie. Sy volgelinge het dit namens Hom gedoen.)*
- *'n Mens kan deur Samaria na Galilea toe gaan. Op pad het Jesus besluit om by Sigar in Samaria te gaan rus. Sigar het naby die stuk grond gelê wat Jakob destyds aan sy seun Josef gegee het. Dit was juis ook die plek waar 'n put oor die fontein van Jakob gebou is. Jesus het sommer by die put gaan uitspan, moeg van die lang pad. Dit was omtrent twaalfuur die middag. 'n Samaritaanse vrou kom toe daar aan om water te skep.*
- *Jesus vra haar toe: "Gee My asseblief 'n bietjie water om te drink." (Sy dissipels was toe reeds dorp toe om kos te gaan koop.)*
- *"Verskoon my," sê sy, "maar waarom vra jy my water om te drink? Is jy nie 'n Joodse man en ek 'n Samaritaanse vrou nie?" (Sy het dit gevra omdat die Jode normaalweg niks met die Samaritane te doen wou gehad het nie.)*
- *"As jy geweet het wat God vir mense wil gee en besef wie vir jou water vra, sou jy nie so 'n vraag gevra het nie. Jy sou eerder vir Hom water gevra het en Hy sou vir jou lewende water gegee het." (Joh 4:1-10)*

Vir die aanvanklike hoorders sou hierdie agtergrondmateriaal wat in die narratiewe teks ingevleg word, hoegenaamd nie gehinder het nie. Maar 'n mens behoort uit respek vir die Afrikaanse narratief die hele verhaal te herkonstrueer en hierdie soort inligting reg aan die begin as essensiële agtergrond deur te gee. Daarna kan die verhaal sonder verdere onderbreking ontvou.

Kom ons kyk vervolgens na 'n praktiese voorbeeld van hoe dit ge-
doen kan word: In die gedeelte hieronder sal Lukas 8:26-33 (die verhaal
oor die besetene van Gádara) eers gegee word soos dit in die *Ou Afri-
kaanse Vertaling* gevind word. Direk daarna is 'n herkonstruksie van die
verhaal (let veral op die versnommers om te kan sien hoeveel verse ver-
skuif is, en ook hoe ver dit verskuif is).

26 En hulle het geseil na die land van die Gadaréners, wat reg
anderkant Galiléa is.

27 En toe Hy aan wal uitklim, kom 'n sekere man uit die stad Hom
tegemoet, wat vir 'n geruime tyd van duiwels besete was en geen
klere gedra het nie; hy het ook nie in 'n huis gewoon nie, maar in
die grafte.

28 En toe hy Jesus sien, skreeu hy uit en val voor Hom neer en sê
met 'n groot stem: Wat het ons met U te doen, Jesus, Seun van die
allerhoogste God? Ek bid U, moet my nie pynig nie —

29 want Hy het aan die onreine gees bevel gegee om uit die man uit
te gaan. Want baiekeer het hy hom saamgesleep; en hulle het hom
gebind met kettings en voetboeie om oor hom wag te hou; maar hy
het die boeie uitmekaar geruk, en die duivel het hom in die woestyne
gedrywe.

30 Daarop vra Jesus hom en sê: Wat is jou naam? En hy antwoord:
Legio—want baie duiwels het in hom ingevaar.

Wanneer mens egter hierdie selfde verhaal herkonstrueer sodat die
gebeure **kronologies** verloop, sal dit so lyk:

26 Die land van die Gadaréners was reg anderkant Galiléa.

*27 Daar het 'n sekere man in die stad Gadara gewoon wat vir 'n
geruime tyd van duiwels besete was. Hy het geen klere gedra nie;
hy het ook nie in 'n huis gewoon nie, maar in die grafte.*

*29 'n Onreine gees het die man baiekeer saamgesleep. Daarom het
die inwoners hom gebind met kettings en voetboeie om oor hom wag
te hou. Maar hierdie man het dan die boeie uitmekaar geruk, en dan
het die duivel hom in die woestyne gedrywe.*

*26 Op 'n dag het Jesus en sy dissipels na hierdie land van die
Gadaréners geseil.*

27 En toe Jesus aan wal uitklim,

28 sien die man wat van die duiwels besete was vir Jesus raak.

27 Hy gaan toe Jesus tegemoet.

29 Jesus gee toe aan die onreine gees bevel om uit die man uit te gaan.

28 Daarop skreeu die man uit en val voor Hom neer en sê met 'n groot stem: Wat het ons met U te doen, Jesus, Seun van die allerhoogste God? Ek bid U, moet my nie pynig nie.

30 Daarop vra Jesus hom en sê: Wat is jou naam? En hy antwoord: Legio—want baie duiwels het in hom ingevaar.

Geen feite in bogenoemde rekonstruksie is bygevoeg of uitgelaat nie. Die verhaal is hierbo vertel in die volgorde soos dit gebeur het, en nie soos dit deur Lukas vertel is nie. Indien mens hierdie verhaal so wil rekonstrueer, sal mens verplig wees om versnommers uit te laat, of om etlike verse saam te groepeer. In die gedeelte hierbo kan mens die verse dalk net aangee as verse 26-30.

Die vraag is hoe ver kan (of moet) mens gaan met sodanige herstrukturering. Stine (1974:105) skryf hieroor "I have observed that there are people who want to restructure many passages of exposition in the Bible because the sequence of logic in the source text is not good. For example, Romans 7:25b seems to fit better at the end of verse 23 as a summary of the preceding passage before the climactic triumphal statement in verse 25a." Maar Stine is hoegenaamd nie ten gunste van sodanige herstrukturering nie.

Mens kan selfs vra of daar nie nog verder gegaan kan word nie. Sal mens hoofstukke kan skuif indien dit logies beter sin maak? Bright (sien Stine 1974:105) het in sy kommentaar-vertaling van Jeremia selfs hoofstukke geherrangskik om prioriteit te gee aan die logiese verwantskappe van sekere dele. En wat van Bybelboeke? Tans staan Jona onder die Klein Profete. Indien dit nie as 'n profetiese boek interpreteer word nie, kan sommige dalk voel dat dit nie in sy huidige posisie moet staan nie. En wat van Daniël? Aan die een kant kan mens sê dat die Bybelboeke oorspronklik nie altyd in dieselfde volgorde gestaan het nie (sien Hong 1997:401-410). Natuurlik was dit in elk geval kodekse (of boekrolle) wat slegs enkele boeke bevat het, en dan was die boeke ook nie altyd in dieselfde volgorde in die kodekse nie. Maar aan die ander kant sal mens hier baie deeglik sensitiwiteit vir jou lesers in ag moet neem. Dit mag maak dat mens 'n meer konserwatiewe houding inneem.

Dalk moet die huidige vers- en hoofstukverdeling van die Bybel in die toekoms heeltemal opgeskort word, en moet daar 'n totaal nuwe ver wysingstelsel ingevoer word.

6 TABOEWOORDE

Enige taal het taboewoorde. Wanneer mens by die Bybel of enige ander "heilige" geskrif kom, is die gevoel wat opgewek word wanneer sulke taboewoorde gebruik word, nog meer heftig. Taboewoorde kan positief of negatief wees. As voorbeeld van 'n positiewe taboewoord dink mens aan die Jode wat op 'n sekere stadium nie die woord JHWH wou uit-sprek nie, selfs al staan dit geskrywe in hul Geskrifte. 'n Voorbeeld van 'n negatiewe taboewoord is die King James Version wat op agt verskil-lende plekke die woord "piss" gebruik. Dit kom ses keer as werkwoord voor, en twee keer as selfstandige naamwoord (1 Sam. 25:22,34; 1 Kon. 14:10; 16:11; 21:21; 2 Kon. 9:8; 18:27; Jes. 36:12).

Die grootste probleem is egter woorde wat nie bedoel is om vulgêr te wees nie, maar wel baie maklik so interpreteer kan word deur die hoorders en lesers. Dit gebeur byvoorbeeld dikwels dat eiename wat getranskribeer word, in die ontvangertaal wel 'n "lelike" betekenis kan hê. 'n Mens kan byvoorbeeld hier dink aan woorde soos "Gad" en "Gat" wat volop in die Afrikaanse Bybel voorkom. Dit het al tot menige giggels in kerke, Sondagskool- en Katkisasieklasse gelei. Ellington (1993: 232-234) stel dit baie duidelik: "It should be clear that translators must be careful not to use terminology that will unduly shock Bible readers and distract them from the essential message of the text. There is a very delicate line between accurately reflecting the meaning of the text and avoiding unnecessary trauma to the reader".

Wanneer mens bietjie met studente in 'n manskoshuis gaan gesels, sal hulle jou etlike voorbeelde kan noem van baie ongemaklike en komiese situasies. Daar is talle staaltjies van studente wat begin lag het wanneer daar tydens huisgodsdienste of een of ander byeenkoms 'n gedeelte uit die Bybel gelees is, en dit deur studente op 'n ander manier (= "vuil" manier) interpreteer is. Dit kan moontlik as onvanpas beskou word om in hierdie wetenskaplike artikel meer spesifieke voorbeelde te gee. Die feit is net dat dit wil voorkom of bestaande Afrikaanse Bybel-vertalings nie genoeg sensitiwiteit hiervoor het nie. Dit is amper asof daar geglo word dat "daar nie baie sulke voorbeelde kan wees nie". Om hierdie probleem aan te spreek, moet vertalings behoorlik getoets word met behulp van geldige toetsprosedures.

De Waard en Nida (1986:204) skryf: "The testing of a translation has often been one of the least understood processes, since some persons have seriously confused readability, intelligibility, and acceptability of a translation". Nida en Taber (1974:163) sê hieroor: "This means that testing the translation does not consist in merely comparing texts to see the extent of verbal consistency or conformity ..., but in determining how the potential receptors of a translation react to it. In a sense this is something

like market research, in which the response of the public to the product is tested...”.

7 TERMINOLOGIE RAKENDE MATES

Terme wat gebruik word wanneer mens iets meet (gewig, geld, volume, afstand, tyd, ensovoorts) is ingebed in die kulturele sisteem van die samelewing waartoe ons behoort (Ortiz 1996: 413-419). Dit kan groot probleme oplewer wanneer mens vertaal, omrede die leser of hoorder nie altyd 'n omskakelingstabel het wanneer hy of sy met die Woord kontak het nie. Sodra 'n mens egter na die ontvangertaal se meetinstrumente oorskakel, sit jy eintlik met 'n anakronisme. Om gewig- en lengtemate byvoorbeeld te metriseer en te praat van “kilogram” en “meter”, laat dit noodwendig lyk of die Bybelse skrywers vertrou was met die metrieke stelsel.

'n Veel groter probleem is egter wanneer mens moderne geldwaardes gebruik. Die inflasie kan meebring dat jou syfers so gou verouder dat 'n mens baie maklik die betekenis van die Bybelse verhaal verlore kan laat gaan. In die verhaal van die Barmhartige Samaritaan lees ons byvoorbeeld: “Die volgende oggend moes die Samaritaan verder reis. Hy sê toe vir die eienaar van die hotel: **‘Hier is ‘n paar honderd rand** om vir daardie siek man se verblyf te betaal. Sorg asseblief goed vir hom. As dit nodig is, kry 'n dokter. As die geld te min is, sal ek later die res kom betaal” (Lukas 10:35, *Die Boodskap*). Hierdie vertaling is nog baie nuut, maar dit laat 'n leser nou reeds wonder hoe op dees aarde die Samaritaan selfs kon dink dat daar 'n moontlikheid is dat 'n paar honderd rand genoeg kan wees vir die man se verblyf in 'n hotel, asook vir al sy mediese onkoste. Oor 'n paar jaar sal hierdie vers nog meer wenkbroue by Bybellesers laat lig. En sodra dit gebeur, veroorsaak dit dat die leser sy fokuspunt verloor.

Mates in die Bybel moet derhalwe met groot omsigtigheid hanteer word.

8 DIE AANBIEDING VAN DIE TEKS

Bybels moet baie meer aantreklik aangebied word. Dit moet lesersvriendelik wees. Wanneer mens deur rekenaarhandboeke blaai, staan 'n mens verstom hoeveel inligting nie net op woordvlak nie, maar ook op visuele vlak deurgegee word. Wanneer mens van die visuele praat, bedoel mens nie noodwendig “prentjies” nie. Selfs die geskrewe teks kan visueel aantreklik aangebied word. Die *Youth Walk Devotional Bible* en *Die Radikale Jeugboodskap* is goeie voorbeelde van Bybelvertalings wat reeds hieraan aandag begin gee het. Maar dit kan nog veel meer uitgebou word. Die hele kwessie van die visuele aanbieding van 'n teks is reeds

breedvoerig in 'n ander artikel (Stander 1995:147-166) bespreek, daarom sal daar nie in meer detail hierop ingegaan word nie.

9 MULTIMEDIA VERTALINGS

Ons het 'n nuwe millennium betree, en een van die kenmerke van hierdie millennium is die elektroniese media. Die rewolusie wat die elektronika gebring het, is ongekend. Mens kan dit dalk vergelyk met die impak wat die uitvinding van die boekdrukkuns gehad het. Die Gutenberg-era het die kerk se fokus verskuif van visuele beelde na die geskrewe teks. Dit het tot die oortuiging gelei dat die gedrukte bladsy verhewe is bo enige ander vorm van kommunikasie (vgl. Wall 1992:291). In die eeu wat ons nou betree het, gaan dit weer die elektroniese media wees wat bo die gedrukte bladsy voorrang gaan geniet. Ongelukkig is daar nog bloedweinig gedoen om hierdie medium aan te wend vir die vertaling van die Bybel (vgl. Burke 1993:101-111).

Dalk moet mens eers sê wat so 'n vertaling **nie** is **nie**. Ons praat nie hier van videos en films wat oor een of ander Bybelverhaal of Bybelboek handel nie. Dit gaan ook nie oor die rekonstruksie en nabootsing van 'n antieke kultuur nie (soos byvoorbeeld Regardt van Berg se videos oor Jesus nie). Die bedoeling is ook nie om die Bybelse verhaal net as 'n soort wegspringplek vir 'n "nuwe verhaal" aan te wend nie (soos byvoorbeeld die rolprent *Prince of Egypt* nie.). Die uitdaging is egter om die elektroniese media in te span om die betekenis van Bybelse verhaal in 'n moderne idioom oor te sit, met inagneming van beginsels wat ook in die vertaalkunde aan die orde van die dag is. Mens kan ook hier poog om die boodskap oor te sit in 'n multimedia formaat aan die hand van beginsels wat aangewend word wanneer 'n funksionele ekwivalente vertaling aangedurf word. Sekere beginsels sal nou net meer aandag moet geniet, terwyl ander weer heeltemal herskryf sal moet word.

Nida en Taber (1974:28) sê byvoorbeeld oor dinamies-ekwivalente Bybelvertalings (wat later as funksioneel-ekwivalente vertalings bekend staan): "The priority of the heard form of language over the purely written form is particularly important for translations of the Bible." Hierdie beginsel sal in 'n multimedia media vertaling selfs nog belangriker word, omrede 'n hoorder nie maklik die teks kan terugdraai om weer daarna te luister/kyk nie. Inligting wat tradisioneel in voetnotas gegee word, sal nou in die teks self ingewerk moet word. Maar waar dit algemeen aanvaar geword het dat dit die ideaal is om verskillende vertalings vir verskillende teikengroepe te hê, sal 'n multimedia vertaling 'n baie groter groep aanspreek: oud en jonk, geleerd en ongeleerd, Christen en nie-Christen (Nida & Taber 1974:31-32). Maar dit sal ook nuwe uitdagings stel, soos byvoorbeeld hoe om verskillende Bybelse genres te hanteer. Mens sal ook nie net vra hoe die eerste hoorder die woorde verstaan het

nie, maar ook wat hy gehoor en gesien het toe hy die woorde gehoor het. Mens kan byvoorbeeld dink aan 'n konteks met die See van Galilea in die agtergrond, en die klanke van water.

Die navorsing in multimedia vertalings is nog op die vlak van fantasieë, drome en visioene, maar in die huidige millennium sal dit nog alles waar word.

10 SLOTPMERKINGS

Vergeleke met die Engelse mark, is daar nog baie wat gedoen kan word op die terrein van die Afrikaanse Bybel. Dit is wel verblydend om te sien wat reeds vermag is, maar die nuwe wêreld wat ons betree gaan veel meer eise aan die Bybelvertaler stel. Daar kan nie veel langer gewag word voordat 'n nuwe "amptelike" vertaling aangepak word nie. Intussen moet daar deeglik besin word oor **hoe** dit gedoen gaan word, en aan watter sake aandag gegee moet word. Die bedoeling van hierdie artikel was dus om van die tekortkominge van huidige Bybelvertalings in Afrikaans op die tafel te sit. Dit is belangrik dat daar behoorlik oor hierdie sake gedebatteer word, ten einde te verseker dat die produk wat gelewer word, van hoogstaande gehalte is.

Maar ons moet ook indringend begin dink aan die Bybelvertalings in Suid-Afrika se swart tale. Bogenoemde kwessies is net so belangrik vir daardie vertalings. Trouens, dit is selfs nog meer belangrik, aangesien daar nie aantreklike moderne vertalings deur privaat uitgewersmaatskappye in daardie tale beskikbaar gestel word nie. Daar is doodgewoon net nie vertalings soos *Die Lewende Bybel*, *Die Boodskap*, *Die Radikale Jeugboodskap* of die *Nuwe Testament vir Kinders* in swart tale beskikbaar nie. Daar is dus net nog meer ruimte tot verbetering in Bybelvertalings in swart tale.

Die volgende dekade hou opwindende uitdagings in vir die Bybelvertalers in Suid-Afrika.

Literatuurverwysings

- Bratcher, R G 1995. Current trends in Bible Translation. *BT* 46 (4), 439-444.
- Burke, D G, 1993. Translating Scripture into electronic media. *BT* (44), 101-111.
- De Waard, J & Nida, E A 1986. *From one language to another*. Nashville, Tennessee: Thomas Nelson.
- Die Boodskap* (vert. Van der Watt, J G & Joubert, S J). 1997. Vereeniging: Christelike Uitgewersmaatskappy.
- Die Lewende Bybel* (vert. Du Toit van der Merwe). 1983. Vereeniging: Christelike Uitgewersmaatskappy.
- Die Nuwe Testament vir Kinders* (vert. Joubert, S J, Van der Watt J, Stander, H F). 1999. Vanderbijlpark: Carpe Diem Boeke.
- Die Radikale Jeugboodskap* (vert. Van der Watt, J G & Joubert, S J). 1999. Vereeniging: CUM, 1999.
- Ellington, J 1993. Taboo words in the Bible. *BT* 44(2), 4, 232-234.

- Ellingworth, P, 1992. The scope of inclusive language. *BT* 43(1), 130-140.
- Good News Bible* 1988. Cape Town: Bible Society of SA.
- Harris, J W 1997. Inclusive language and the names of God in the latest English Bible translations. *BT* 48(2), 207-217.
- Hong, J 1997. Chapter and verse divisions in the Bible: their origins, and their use in today's common language translations. *BT* 48(4), 401-410.
- Life Application Study Bible (New Living Translation)* 1996. Wheaton, Illinois: Tyndale House Publishers.
- Newman, B M 1996. A message in terms that most people can understand. *BT* 47(2), 201-207.
- Nida, E A & Taber, C R 1974. *The theory and practice of translation*. Leiden: E.J. Brill.
- Ortiz, P V 1996. Translating terms of measurement. *BT* 47(4), 413-419.
- Shae, G S 1997. Why feet, hands and head? *BT* 48(2), 221-228.
- Stander, H F 1987. On translating Matthew 6:12 [and Luke 11:4]. *NGTT* 28(4), 241-242.
- Stander, H F 1995. 'n Splinternuwe uitdaging wag op Bybelvertalers. *HTS* 51, 147-166.
- Stine, P C 1974. On the restructuring of discourse. *BT* 25(1), 105.
- Wall, J M 1992. The pictures inside our heads. *Chr. Cent.* March 18-25.
- Youth Walk Devotional Bible* 1992. Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House.